

HENRYK OLSZAR

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego

<https://orcid.org/0000000215854637>

holszar@poczta.onet.pl

Karol Wallowy

Pierwszy powołany do kapłaństwa w Gorzycach

1. *Curriculum vitae* – 2. Edukacja – 3. Przygotowanie do święceń – 4. Posługa kapłańska w Bieńkowicach i Lubowicach – 5. Proboszcz w Zakrzowie – 6. Działalność polityczna i publicystyczna

„Tylko, że aby drogę mierzyć przyszlą
Trzeba-ć koniecznie pomnieć, skąd się wyszło”
Cyprian Kamil Norwid, *Niewola*

Ks. Karol Wallowy jest odnotowanym w źródłach pierwszym kapłanem pochodzącym z parafii Świętego Anioła Stróża w Gorzycach¹. Dopiero 58 lat później, bo 28 lipca 1929 r., święcenia kapłańskie przyjął ks. Rudolf Adamczyk, a po nim księża: Erich (Eryk) Schewior – 29 stycznia 1933 r., Henryk Macura – 23 czerwca 1957 r., Kazimierz Hurski – 9 marca 1958 r. i Henryk Olszar – 31 marca 1983 r.² – w sumie 6 kapłanów (archi)diecezji wrocławskiej oraz (archi)diecezji katowickiej. Ci, którzy już odeszli do wieczności, mają swoje groby w Gorzycach (księża Adamczyk i Hurski), w Zabrze-Pawłowie (ks. Macura), w Gogolinie (ks. Sche-

¹ Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (dalej: AAWr). Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy.

² Henryk Olszar. 2016. *Dekanat gorzycki. Powstanie, położenie, sieć parafialna i duchowieństwo*. Krzyżanowice: Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna HAŁEGG, 83.

wior) i Zakrzowie (ks. Wallowy). O ks. Wallowym wspomniano już w książce poświęconej rodzinie Juzków z Belsznicy³.

Nie mamy jego portretu⁴. Pozostaje słowna relacja – zawsze jest to zarazem interpretacja – oparta na dokumentach i opracowaniach. Czy ożywi ona naszą wyobraźnię, aby przeżyć to, co było i co przecież jest nadal z nami: gorzycką historię? Zawiera ona również dzieje jednego z duchownych ówczesnej diecezji wrocławskiej. Przy przeglądzie jej historiografii można zauważyć tematy, które doczekały się licznych opracowań, a inne z różnych powodów są pomijane. Z oczywistych względów najwięcej opracowań dotyczy biskupów wrocławskich, organizacji ustroju diecezji oraz jej instytucji centralnych. Wiele publikacji poświęcono Wydziałowi Teologii Katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego, mniej – wrocławskiemu alumnatowi⁵. W problematyce duszpasterstwa parafialnego specjalizuje się kilku autorów, m.in. ks. Kazimierz Dola z diecezji opolskiej⁶, ks. Piotr Górecki z diecezji gliwickiej⁷, ks. Jerzy Myszor z archidiecezji katowickiej⁸, ks. Mieczysław Kogut z archidiecezji wrocławskiej⁹ i Rainer Peter Bendel z niemieckiego Uniwersytetu Eberharda Karola w Tybindze¹⁰.

³ Henryk Olszar. 2019. *Z człowiekiem i w rodzinie. Historie pisane w gminie Gorzyce*. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka, 84–89.

⁴ Rozmowa autora z ks. Markiem Wieczorkiem, proboszczem parafii św. Mikołaja w Zakrzowie, z 28 lutego 2018 r.

⁵ Jerzy Myszor. 2011. *Duchowieństwo katolickie na Śląsku 1742–1914. Z dziejów duszpasterstwa diecezji wrocławskiej*. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka, 14–15.

⁶ Kazimierz Dola. 1995. „Duszpasterstwo w (archi)diecezji wrocławskiej i jej ustrój za rządów arcybiskupa kard. Adolfa Bertrama (1914–1945)”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 15: 143–206; Kazimierz Dola. 1996. Sytuacja kościelna i pastoralna na Śląsku w końcu XIX wieku. W *Głosili Słowo Boże (Dz 13,5). Stulecie Domu Misyjnego św. Krzyża w Nysie 1892–1992. Księga pamiątkowa*. Red. Michał Studnik, Józef Tyczka, 188–195. Warszawa: Polska Prowincja Księży Werbistów.

⁷ Piotr Górecki. 2017. *Parafie i kościoły diecezji gliwickiej*. Gliwice – Opole: Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża; Piotr Górecki. 2008. *Stanica. Dzieje parafii, historia osady*. Stanica: Wydawnictwo Epigraf; Piotr Górecki. 2018. „*Matka Kościołów zabrzańskich*”. *Historia parafii św. Andrzeja Apostoła w Zabrze 1354–2018*. Zabrze: Rzymskokatolicka parafia pw. św. Andrzeja Apostoła.

⁸ Jerzy Myszor. 1991. *Duszpasterstwo parafialne na Górnym Śląsku w latach 1821–1914*. Katowice: Drukarnia Diecezjalna; Jerzy Myszor. 2000. „Duchowieństwo rzymskokatolickie w parafiach: Lipiny, Zgoda i Świętochłowice w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku”. *Rocznik Świętochłowicki* 2: 75–88.

⁹ Mieczysław Kogut. 2000. *Historia parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Bogatyni*. T. 1–2. Bogatynia: Parafia pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Bogatyni; Mieczysław Kogut. 2009. *Sośnica. Z dziejów wsi i katolickiej parafii*. Wrocław: Firma WEKTORY Józef Białek.

¹⁰ Rainer Bendel. 1996. *Der Seelsorger im Dienst der Volkserziehung. Seelsorge im Bistum Breslau im Zeichen der Aufklärung* (Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands 27). Köln – Weimar – Wien: Böhlau Verlag.

Wielka historia kryje się również w tym, co lokalne. Celem tego artykułu jest przybliżenie postaci jednego z górnośląskich kapłanów i włączenie go do prozopografii duchowieństwa. Narracja zbudowana jest w oparciu o metodę biograficzną. Analiza jednostkowych losów ludzkich ukazuje określoną filozofię życia, strategię radzenia sobie w życiu i zajęcie określonej postawy. Pozwala mówić także o edukacyjnym wymiarze ludzkich losów.

1. *Curriculum vitae*

Ks. Karol Wallowy to po łacinie: Carolus Wallowy, po niemiecku: Carl Wallowÿ, a w zapisie dokumentów: Carl Wallowi. Niestety, w Archiwum Parafii Świętego Anioła Stróża w Gorzycach nie zachowała się księga chrztów za lata 1844–1848, za co można winić ks. Szymona Perzycha (Simone’a Peřicha), administratora parafii w latach 1845–1847¹¹. Z innych źródeł dowiadujemy się, że Karol Gustaw Józef Wallowy urodził się 14 marca 1846 r. w Gorzycach (Gross Gorschtz), położonych w ówczesnym powiecie raciborskim, zaś ochrzczony został 29 marca 1846 r. prawdopodobnie przez ks. Perzycha¹². Jego ojciec – Carl Wallowy był sekretarzem sądu (*Gerichts-Sekretär*), później naczelnikiem biura (*Bürovorsteher*)¹³. Matką była Antonia z domu Reimann. Oboje rodzice zmarli, gdy Karol był jeszcze chłopcem. Jego opiekunem prawnym został kupiec Julius Gottschalk¹⁴ – ewangelik, urodzony w Gorzycach, syn strażnika granicznego Johanna Gottlieba Gottschalka i Anny Marii Balluschek z Gorzyc, mieszkaniec Pszczyny (Pless)¹⁵, odnotowany w spisie ludności tego miasta z 1858 r.¹⁶ i w re-

¹¹ Jan Kudera. 1920. *Obrazy Ślązaków wspomnienia godnych*. T. 1. Mikołów: Spółka Wydawnicza Karola Miarki, 26–27.

¹² AAWr. Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy. Metryka chrztu (28.07.1859 r.).

¹³ Sekretarz sądu odpowiedzialny był za notarialne sporządzanie wyroków, dokumentów sądowych, odpisów, akt i protokołów oraz nadawanie im wiarygodności publicznej.

¹⁴ W monografii Pszczyny, pod red. Ryszarda Kaczmarka i Jerzego Sperka, jest tylko wzmianka o kupcu Juliusu (Juliuszu) Gotschalku jako właścicielu posesji, z którym Anhaltowie podpisali w 1858 r. ugodę regulującą wzajemne zobowiązania i powinności. Zob. Barbara Kalinowska-Wójcik. 2014. *Gospodarka. W okresie pruskim (1740–1918/1922)*. W *Pszczyna. Monografia historyczna*. T. 2. Red. Ryszard Kaczmarek, Jerzy Sperka, 336–358. Pszczyna: Urząd Miejski i Pszczyńskie Centrum Kultury.

¹⁵ Zob. AAWr. Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy. Ferdinand Piontek, *Wallowy Karl* (rękopis z 21.05.1943 r.). Por. Archiwum Państwowe w Katowicach – Oddział w Pszczynie (dalej: APK-OP). Sygn. 52. Zespół akt nr 17/26. Akta miasta Pszczyny, 248.

¹⁶ APK-OP. Sygn. 52. Zespół akt nr 17/26. Akta miasta Pszczyny, 19.

cesie¹⁷ księcia pszczyńskiego¹⁸ oraz w akcie zgonu z 19 czerwca 1886 r. (liczył wtedy 59 lat i 9 miesięcy)¹⁹.

2. Edukacja

Przez 5 lat Karol Wallowy przebywał u Gottschalków i chodził do katolickiej szkoły miejskiej (*Fürstliche Katholische Stadtschule*) w Pszczynie. Miasto stanowiło centrum Księstwa Pszczyńskiego, które od 1850 r. – z nadania króla pruskiego Fryderyka Wilhelma IV Hohenzollerna – stało się własnością dziedziczną potężnego rodu magnackiego Hochbergów²⁰. W 1859 r. został przyjęty do wrocławskiego książecko-biskupiego seminarium dla chłopców im. św. Józefa (*Josephinum*), którego regensem był ks. Cyrill Knobloch, i odtąd uczęszczał do Królewskiego Katolickiego Gimnazjum Świętego Macieja (*Königliche Katholisches Sankt Matthias Gymnasium zu Breslau*) przy Schuhbrückestraße 37²¹. Szkoła dawała szansę zdobycia edukacji nawet niezamożnym uczniom, jeżeli byli oni wyjątkowo uzdolnieni i posiadali referencje swoich pedagogów. Mogli się oni tutaj nie tylko za darmo uczyć, ale i byli w pełni utrzymywani. Karol Wallowy wykorzystał tę sprzyjającą okoliczność. Prawie 70% jego zajęć wypełniały języki: łacina, greka, hebrajski, niemiecki, a także religia i historia z propedeutyką filozofii. Kolejne 12% zajmowała matematyka, zaś na marginesie nauczania była historia naturalna i przyrodoznawstwo. W planie lekcji był też rysunek, kaligrafia, śpiew i język francuski. Zredukowano, co prawda, liczbę godzin nauki, ale niezmiennie trudne pozostawały matury²². Na świadectwie maturalnym z 15 sierpnia 1866 r. zapisano następujące uwagi:

¹⁷ *Reces* – dokument regulacji i separacji gruntów.

¹⁸ APK-OP. Sygn. 52. Zespół akt nr 17/26. Akta miasta Pszczyny, 88–101.

¹⁹ APK-OP. Sygn. 95. Zespół akt nr 17/514. Urząd Stanu Cywilnego w Pszczynie, nr 26/1886.

²⁰ Zob. Arkadiusz Kuzio-Podrucki. 2018. *Hoberg, Hohberg, Hochberg. Trzy nazwiska – jeden ród. Drei Nachname – eine Familie*. Wałbrzych: Fundacja Księżnej Daisy von Pless (Książ).

²¹ Budynek gimnazjum należał do 1811 r. do Zakonu Szpitalnego Kawalerów Krzyżowych z Czerwoną Gwiazdą. Obecnie w budynku mieści się Zakład Narodowy im. Ossolińskich (Ossolineum – polski instytut naukowy i kulturalny we Wrocławiu). Zob. Celestyna Kwiatkowska. 1968. „Gimnazjum św. Macieja we Wrocławiu i pozostałe po nim akta”. *Archeion* 48: 75–84.

²² Jolanta Kwiatek. 2012. „Spór o model gimnazjum w XIX-wiecznej niemieckiej myśli pedagogicznej”. *Cieszyński Almanach Pedagogiczny* 1: 56.

Carl Wallowy z Gorzyc w powiecie raciborskim, lat 20, wyznania katolickiego, syn naczelnika biura Carla Wallowego z Pszczyny (pod opieką kupca pana Gottschalka z Pszczyny) przez 7 lat uczęszczał do gimnazjum, a 2 lata do najwyższej klasy²³.

I. Pilność i obyczajne zachowanie: regularnie uczęszczał do szkoły i wykazywał się dużą uwagą. Ponadto stale wykazywał się uporządkowaniem i pilnością w zadaniach domowych. Jego zachowanie było zawsze dobre.

II. Wiedza: Na egzaminie z religii wykazał się dobrą wiedzą. W całości przetłumaczył fragment z *lic. de off. I.22* [*licet de officio I.22 – Marcus Tullius Cicero, De oratore*] oraz *Hor. Carm. I.11* [*Horatius Flaccus, Carmina, liber I.11– Carpe diem*], przy niewielkiej pomocy, w sposób zadowalający, jak również z greckiego *Hom. Il. IX 356* [*Homer, Iliada IX 356*]. W pracach egzaminacyjnych z łaciny język jest poprawniejszy niż w *extemporale* [tłumaczeniu z jednego języka na drugi], gdzie przytrafiło mu się kilka potknięć. Jego wypracowania były na ogół lepsze. Jego niemal bezbłędnemu *scriptum* [pisanium] w języku greckim niewiele brakuje do [oceny] dobrej. Jego wypracowaniu z języka niemieckiego brakuje tu i ówdzie precyzji myślenia i wyrazu, co widoczne było też w niektórych wypracowaniach. Z historią niemieckiej literatury jest dostatecznie zaznajomiony. Praca w języku francuskim udała się nieszczęśliwie i ustępuje niejednemu jego zadaniu. Jego wypowiedzi ustne w szkole były zadowalające. Mimo iż zdecydował [się] studiować teologię, nie złożył egzaminu z języka hebrajskiego, w którym zresztą wziął udział. Dlatego też zgodnie z § 42 Regulaminu Egzaminu Dojrzałości ma on wykazać dojrzałość w tym przedmiocie na uniwersytecie. Trzy zadania z matematyki rozwiązał (poza 2 błędami) poprawnie, choć niezręcznie, i w ten sposób zadowolili [egzaminatorów], co nie udało mu się na egzaminie ustnym. W zakresie historii udzielił lepszych odpowiedzi na pytania z historii starożytnej i średniowiecznej niż z historii nowożytnej. W szkole wykazywał się dostateczną wiedzą z zakresu fizyki. Jest zaznajomiony z głównymi teoriami logiki. Ponieważ opuszcza teraz gimnazjum, by studiować teologię, niżej podpisana komisja egzaminacyjna wydała mu świadectwo dojrzałości i odprawia go z napomnieniem, by pilnie uzupełnił luki w swojej wiedzy.

²³ Gimnazjum na terenie Prus w połowie XIX w. było sześcioklasowe, jednak nauka w takiej szkole trwała 9 lat – klasy od seksty do kwarty były roczne, pozostałe od tercji do prymy – dwuletnie. Opłata szkolna w okresie nauki Karola Wallowego wynosiła 2 talary i 20 srebrnych groszy. Zob. 1911. *Festschrift des Königlichen St. Matthiasgymnasiums zur Jahrhundertfeier 1811–1911*. Breslau: Meisenbach Riffarth & Co. Berlin-Schöneberg, 268.

Królewska Komisja Egzaminacyjna [podpisy odręczne:] dr Wilhelm Kasimir Dillenburg – tajny radca rządowy²⁴, dr August Wissowa – dyrektor gimnazjum²⁵, [starszy nauczyciel Hugo] Dittrich, dr Merker [?], [nauczyciel religii ks.] dr [Cyrill] Knobloch²⁶ i [starszy nauczyciel] dr [Julius] Resler²⁷.

W sezonie letnim 1866 r. maturę zdali również koledzy z ławy szkolnej Karola Wallowego: Hugo Anders, dr Gustav Faltin (filozof), Karl Florian (ksiądz), Max Geisler, Paul Krutschek, August Pohl, Theodor Pohl, August Senft (ksiądz), Julius Thielsch (ksiądz), Franz Vogtist (zakonnik), August Wiczorek (lekarz), Heinrich Körner (lekarz), Michael Maruska, Konstantin Nowack (dziennikarz) i Karl Seidel (lekarz)²⁸. Dr August Wissowa, dyrektor gimnazjum, był propagatorem literatury greckiej i łacińskiej oraz znawcą Johanna Christopha von Schillera, autora *An die Freude (Ody do radości)*. W 1864 r. gimnazjalista Wallowy był świadkiem i uczestnikiem uroczystości związanej z 25-leciem kierowania przez Wissowę Królewskim Gimnazjum św. Macieja. Krótco przed maturą („w szóstym tygodniu lata” [23–29 lipca 1866 r.]) uniknął we Wrocławiu zachorowania na cholera – ostrej i zaraźliwej choroby zakaźnej przewodu pokarmowego²⁹.

Po maturze Karol Wallowy „poszedł na księdza”. Od jesieni 1866 r. przebywał on w Książęco-Biskupim Konwikcie *Georgianum* we Wrocławiu, mieszczącym się przy Placu Katedralnym 1³⁰, gdzie prefektem był ks. Karl Otto³¹. Kolegą kursowym Wallowego był m.in. Augustin Herbig z Radzikowic (Stephansdorf), późniejszy

²⁴ Franz Kössler. 2008. *Personenlexikon von Lehrern des 19. Jahrhunderts. Berufsbiographien aus Schul-Jahresberichten und Schulprogrammen 1825–1918 mit Veröffentlichungsverzeichnissen*. T. 4: *Daase – Dzialas*. Gießen: Giessener Elektronische Bibliothek.

²⁵ Dr August Wissowa urodził się 10 maja 1797 r. we Wrocławiu. Swoją osobą silnie wpłynął na dzieje Gimnazjum św. Macieja we Wrocławiu.

²⁶ Ks. Cyrill Knobloch pochodził z Lubomierza (Liebenthal). Był doktorem filozofii, od 1854 r. kapłanem diecezji wrocławskiej, rektorem wrocławskiego książęco-biskupiego seminarium dla chłopców im. św. Józefa. Zob. 1866. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1866*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 18.

²⁷ AAWr. Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy. Ferdinand Piontek, *Wallowy Karl* (rękopis z 21.05.1943 r.); *Zeugniss der Reise* (15.08.1866 r.).

²⁸ 1911. *Festschrift des Königlichen St. Matthiasgymnasiums zur Jahrhundertfeier 1811–1911*. Breslau: Meisenbach Riffarth & Co. Berlin-Schöneberg, 232.

²⁹ 1911. *Festschrift des Königlichen St. Matthiasgymnasiums*, 268, 276–279.

³⁰ 1894. „Das Fürstbischöfliche Knabenkonvikt in Breslau”. *Schlesisches Pastoralblatt* 15 (23): 187.

³¹ 1869. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1869*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 17.

rektor wrocławskiego alumnatu (seminarium duchownego)³². Studia filozoficzno-teologiczne Karol odbył w latach 1866–1870 na Uniwersytecie Wrocławskim³³. Wpisano go do *Księgi Wydziału Teologicznego* pod numerem drugim w zestawieniu z 1866 r. Jego immatrykulacja miała miejsce 18 października 1866 r.³⁴ W połowie studiów, 15 grudnia 1868 r., przed Królewską Naukową Komisją Egzaminacyjną zdał wspomniany egzamin z języka hebrajskiego³⁵.

Student Karol Wallowy rozpoczął naukę na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego od zdobycia podstawowej wiedzy filozoficznej i teologicznej, a kończył ją zapoznaniem się z rubrykami i ceremoniami kościelnymi, związanymi z wykonywaniem urzędu kapłańskiego. Był studentem księży profesorów: Johannes Baptista Baltzera – wykładowcy teologii dogmatycznej, Josepha Heinricha Friedlieba – znawcy Nowego Testamentu, Franza Bittnera – specjalisty od teologii moralnej, Josepha Huberta Reinkensa – znanego historyka Kościoła, Ferdinanda Probsta – wykładowcy teologii pastoralnej, Hugo Laemmera – dogmatyka, Paula Scholza – znawcy Starego Testamentu, Petera Josepha Elvenicha – filozofa, pracującego również na Wydziale Filozoficznym³⁶. Bez wątplenia byli oni indywidualnościami naukowymi i wywierali niemały wpływ na kształtowanie się ogólnej atmosfery w nauce i dydaktyce na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Jego mentorem był ks. Hugo Laemmer – wielki konwertyta, uczony mąż o niezwyklej osobowości, wzbudzający wielki szacunek, a zarazem naukowiec o rozległej wiedzy teologicznej, człowiek bardzo pracowity i oddany sprawie Kościoła katolickiego, wyróżniający się prostotą, pobożnością i dobrotliwością³⁷. 19, 20 i 21 lipca 1870 r. (od wtorku do czwartku) Wallowy zdawał egzaminy.

³² Hermann Hoffmann. 1935. *Die Geschichte des Breslauer Alumnats. Ein Beitrag zur Geschichte der Priesterbildung in Schlesien*. Breslau: Frankes Verlag und Druckerei, 204, 245–246.

³³ Szerzej na temat uczelni zob. Mieczysław Pater. 1997. *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego do 1918* (Acta Universitatis Wratislaviensis 1945). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego; Tomasz Błaszczuk. 2001. *Fakultet Teologii Katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1811–1914. Aspekt historyczno-prawny*. Legnica: Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Legnickiej.

³⁴ Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego we Wrocławiu (dalej: AUW). Sygn. AUW.TK83. Zespół: Uniwersytet Wrocławski 1811–1945. *Catalogus Studiosorum Facultatis Theologicae Catholicorum* (18.05.1865 r. – 8.11.1905 r.); sygn. AUW.TK119. *Allgemeines Studenten-Register Katholisch-Theologische Fakultät Abgegangene Studenten*, 1868–1871.

³⁵ AAWr. sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy. Ferdinand Piontek, *Wallowy Karl* (rękopis z 21.05.1943 r.).

³⁶ 1871. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1871*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 19, 166.

³⁷ Tomasz Błaszczuk. 2002. „Hugo Laemmer – teolog wrocławski 1835–1918”. *Saeculum Christianum* 9 (1): 105.

Pisemne odpowiedzi, które zapisywał na 2 lub 3 złamanych stronicach (*pagina fracta*), były oceniane przez jego profesorów na czwórkę lub trójkę³⁸.

3. Przygotowanie do święceń

Jesienią 1870 r. Karol Wallowy znalazł się w alumnacie (*Clerical-Seminar*), gdzie pod kierownictwem ks. rektora Paula Storcha³⁹, jego zastępcy – ks. Adama Krawuczky'ego⁴⁰, ojca duchownego – ks. Johanna Lindnera i repenta w zakresie teologii dogmatycznej – ks. Gustava Ginella⁴¹ już bezpośrednio przygotowywał się do przyjęcia posług i święceń. Zadaniem tych księży było ukształtowanie w przyszłym duchownym właściwego ideału życia kapłańskiego. Ten okres w historii wrocławskiego alumnatu można określić, cytując Księgę Daniela (12,3): „Mądrzy będą świecić jak blask sklepienia, a ci, którzy nauczyli wielu sprawiedliwości, jak gwiazdy przez wieki i na zawsze”. Dzięki własnej pracy w alumnacie wdrożył się Wallowy do zadań nauczycielskich w Kościele, sprawowania sakramentów oraz odprawiania nabożeństw w duchu liturgicznym i w myśl przepisów⁴².

Jego *prima tonsura et quatuor minores* (pierwsza tonsura i 4 niższe święcenia: ostiariatu, lektoratu, egzorcystatu i akolitu) z rąk bpa Adriana Włodarsky'ego (Włodarskiego) miały miejsce 17 grudnia 1870 r. w kaplicy wrocławskiego alumnatu⁴³ i dawały mu prawo do przyjęcia dalszych święceń i obejmowania beneficjów kościelnych. Również w tej kaplicy przyjął 18 stycznia 1871 r. święcenia subdiakonatu. Wraz z każdym kolejnym stopniem święceń rosły wymagania wobec kandydata. Oprócz stosownej wiedzy, weryfikowanej osobnym egzaminem, a także odpowiedniego wieku przepisanego prawem: 22 lata dla subdiakonatu, 23 lata dla diakonatu i 25 lat dla prezbiteratu, regulacje dotyczyły też wymaganych odstępów czasowych między kolejnymi święczeniami (*interstitia*): subdiakonatu wolno było przyjąć rok po akoliticie, diakonatu – rok od subdiakonatu i prezbiteratu – pół roku od diakonatu. Zgodnie z wielowiekowym zwyczajem kandydat do święceń, aby przyjąć kolejny stopień sakramentu, zobowiązany był przedstawić tytuł kanoniczny przewidziany

³⁸ AAWr. Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych, Ks. Karol Wallowy. Egzamin pisemny (19–21.06.1870 r.).

³⁹ Hoffmann. 1935. *Die Geschichte des Breslauer Alumnats*, 233, 243.

⁴⁰ Hoffmann. 1935. *Die Geschichte des Breslauer Alumnats*, 257–258.

⁴¹ Hoffmann. 1935. *Die Geschichte des Breslauer Alumnats*, 247.

⁴² Myszor. 2011. *Duchowieństwo katolickie na Śląsku 1742–1914*, 114.

⁴³ Kaplica mieści się na 3. piętrze. W ołtarzu znajduje się późnogotycki tryptyk – Chrystus Jezus w Jordanie.

przez prawo kościelne. W historii przepis ten był środkiem zabezpieczającym kapłana. Oznaczało to tyle, że każdy wyświęcony duchowny z ważnym tytułem posiadał prawo do stałego i odpowiedniego zabezpieczenia materialnego⁴⁴. Karol do swoich kolejnych święceń obrał tytuł mensy⁴⁵ (*super Belk prope Rybnik – Gemander*) – „w Belku koło Rybnika (nędza)”⁴⁶.

Karol Wallowy w kościele kolegiackim pw. Świętego Krzyża we Wrocławiu (*ecclesia collegiata Sanctae Crucis Vratislaviae*) przyjął z rąk księcia-biskupa Heinricha Förstera⁴⁷ zarówno diakonat – w sobotę, 3 czerwca 1871 r., jak i prezbiterat – w środę, 28 czerwca 1871 r.⁴⁸ Działo się to krótko po zaaprobowaniu (18 lipca 1870 r.) przez Sobór Watykański I dogmatu o nieomyślności papieskiej w sprawach wiary lub moralności (*fide vel moribus*)⁴⁹ i związanych z nim dyskusji w murach uniwersytetu, prowadzonych przez księży: Baltzera i Reinkensa⁵⁰ oraz w roku wywołania przez kanclerza Otto von Bismarcka walki z Kościołem katolickim zwanej Kulturkampfem. Dla przykładu: groziła mu kara do 2 lat więzienia za wygłaszanie poglądów zagrażających pokojowi publicznemu w miejscach kultu religijnego. To, czy jego homilie miały wydźwięk antypaństwowy, zależało od interpretacji konkretnego urzędnika państwowego, najczęściej żandarma. Nauczając religii, pozostawał on również pod nadzorem państwowym⁵¹.

⁴⁴ Władysław Szafranski. 1960. *Święcenia w prawie kanonicznym*. Prawo Kanoniczne 3 (1–2): 251.

⁴⁵ Zob. Bogusław Nadolski. 2006. *Leksykon liturgii*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 907–908.

⁴⁶ Chodziło o mensę w drewnianym kościele pw. Marii Magdaleny w Belku.

⁴⁷ Henryk Olszar. 2006. Rola arcybiskupa Heinricha II Förstera w utworzeniu parafii mariackiej w Katowicach. W *Kościół mariacki w Katowicach. Fakty i ludzie*. Cz. 1. Red. Rudolf Brom, Andrzej Suchoń, Józef Śliwiok, 21–34. Katowice: Górnośląskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Drukarnia Archidiecezjalna.

⁴⁸ Zob. AAWr. Sygn. Ilc 4a. Księga święceń. Por. 2019. *Katalog duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego na podstawie ksiąg święceń biskupów wrocławskich 1811–1916. Catalogus cleri saecularis regularisque in libris ordinationum episcoporum Vratislaviensium occurrentis 1811–1916*. Oprac. Stanisław Jujeczka, Henryk Gerlic. Wrocław: Wydawnictwo eBooki.com.pl., 207 (nr 3640).

⁴⁹ 2004. *Dokumenty soborów powszechnych*. T. 4: *Lateran V, Trydent, Watykan I (1511–1870)*. Oprac. Arkadiusz Baron, Henryk Pietras, 925–927. Kraków: WAM.

⁵⁰ Andreas Gayda. 2002. Die Rolle des Altkatholizismus in Oberschlesien während der Zeit des Kulturkampfes (1871–1887). W *Geschichte des christlichen Lebens im schlesischen Raum*. T. 1. Cz. 2. Red. Joachim Köhler, Rainer Bendel, 649–670. Münster – Hamburg – London: LIT.

⁵¹ Paul Mai. 2001. Kościół katolicki na pruskim Śląsku od roku 1740 aż do upadku monarchii w 1918 roku. W *Miejsce i rola Kościoła wrocławskiego w dziejach Śląska*. Red. Krystyn Matwijowski, 112–113. Wrocław: Wydawnictwo i Drukarnia DTSK Silesia.

4. Posługa kapłańska w Bieńkowicach i Łubowicach

Ks. neoprezbiter Karol Wallowy poszedł do posługi kapłańskiej z następującą opinią przełożonych alumnatu: „Cierpliwy, zaangażowany, sumienny. Kaznodzieja: zadowolający. Mówi także po polsku. Katecheta: zadowolający”⁵². Od 11 lipca 1871 r. był współpracownikiem (kapelanem) ks. Franza Marcinka (1803–1877), proboszcza parafii Wszystkich Świętych w Bieńkowicach (Binkowitz, Benkovic)⁵³ nad rzeką Psiną *vel* Cyną (Pština, Zinna), która była naturalną granicą 3 nacji: Morawian, Niemców i Polaków⁵⁴. Jego przełożony pochodził z Koberzyc (Kobeřice ve Slezku, Köberwitz) leżących w morawskiej części powiatu raciborskiego. Był proboszczem w Bieńkowicach w latach 1839–1877. Należał do księży powszechnie znanych i lubianych – również za głoszenie kazań w języku polskim. W 1856 r. odbył podróż do Ziemi Świętej, którą opisał później w polskich zeszytach pod tytułem *Towarzystwo Bożego Grobu*. Za obfite jałmużny wysłane do Jerozolimy od łacińskiego patriarchy Giuseppe Valergi otrzymał dyplom Rycerza Grobu Pańskiego (bożogrobca). Od 1872 r. był dziekanem dekanatu raciborskiego⁵⁵.

Po śmierci ks. Marcinka (1 czerwca 1877 r.) ks. Wallowy odczuł w Bieńkowicach skutki wojny wydanej Kościołowi katolickiemu pod eufemistyczną nazwą „walki o kulturę” (Kulturkampf). W czasie *vacatu* na urządzie proboszczowskim – z powodu przepisów ustawy z 11 maja 1873 r. – nie mógł też odejść z wikariatu, bo został tam zatrudniony przed uchwaleniem „ustaw majowych”, ani też nie mógł liczyć na awans⁵⁶. W Bieńkowicach – jak napisał jego biograf, ks. Ferdinand Piontek⁵⁷ – „musiał wytrzymać aż 15 lat”⁵⁸. Był jednym z 80 księży diecezji wrocławskiej, którzy

⁵² AAWr. Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ksiądz Karol Wallowy. Ferdinand Piontek, *Wallowy Karl* (rękopis z 21.05.1943 r.).

⁵³ Zob. Alois Cwik. 2009. *Bieńkowice wczoraj i dziś. Berendorf (Benkowitz) gestern und heute*. Racibórz – Krzyżanowice: Wydawnictwo i Agencja Informacyjna WAW Grzegorz Wawoczny.

⁵⁴ Mariusz Kowalski. 2016. „Morawianie (Morawcy) w Polsce”. *Studia z Geografii Politycznej i Historycznej* 5: 115–131.

⁵⁵ Zob. Biblioteka Śląska w Katowicach. Sygn. R 103 II. Jan Kudera, *Ks. Franciszek Marcinek 1803–1877*, 1–13; Augustin Weltzel. 1896. *Geschichte des Ratiborer Archipresbyterats. Historisch-topographisch-statistische Beschreibung der zu demselben gehörigen Orte, Kirchen, Kapellen, Schulen u.s.w.* Ratibor: Marcellus Druckerei, 158–160. Por. 1876. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1876*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 73, 106.

⁵⁶ 1884. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1884*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 87.

⁵⁷ Bogdan Snoch. 2006. *Górnośląski leksykon biograficzny. Suplement do wydania drugiego*. Katowice: Muzeum Śląskie, 89.

⁵⁸ AAWr. Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ksiądz Karol Wallowy. Ferdinand Piontek, *Wallowy Karl* (rękopis z 21.05.1943 r.).

znaleźli się wtedy w podobnej sytuacji⁵⁹. W momencie kryzysowym zdał egzamin ze swego powołania. Z wielkim poświęceniem przeprowadził remont bieńkowickiego kościoła, barokowego obiektu z 1730 r., i klasycystycznej plebanii oraz bramy i murów cmentarza. Ponadto wymienił przydrożne drewniane krzyże na kamienne, a także wprowadził nowe ornaty oraz ubrania dla członków Bractwa Ciała Pańskiego, które stawiało sobie za cel adorację Najświętszego Sakramentu i niesienie pomocy bliźnim. W 1884 r. – dla podkreślenia jego zasług w pracy duszpasterskiej w parafii – otrzymał od księcia-biskupa wrocławskiego Roberta III Herzoga prawo do noszenia pelerynki proboszczowskiej na śląskiej rewerendzie (plisowanej śląskiej sutannie)⁶⁰. Zasłużył sobie wśród ludzi wierzących Bieńkowic na długotrwałe wspomnienie i wdzięczność. Przysługiwał mu tytuł „czcigodny”.

W tym miejscu warto wspomnieć, że ks. Wallowy w październiku 1882 r. ochrzcił w kościele bieńkowickim Brunona Wollnika. Ten jezuita był tym, który pomógł tworzącej się diecezji katowickiej poprzez przyjęcie w 1923 r. alumnów Śląskiego Seminarium Duchownego do Wielkiego Kolegium Księży Jezuitów w Krakowie, a od 1926 r. do śmierci w 1960 r. tworzył struktury Kościoła katolickiego w Zambii jako prefekt prefektury apostolskiej Broken Hill (od 1966 r. prefektury Kabwe)⁶¹.

W 1886 r. polepszyły się relacje między Kościołem a państwem pruskim, dzięki czemu ks. Karol Wallowy otrzymał probostwo. 19 czerwca 1886 r. książę Wiktor I Maurycy von Ratibor und Corvey zaprosił go do pałacu opackiego w Rudach, gdzie jako patron kościoła zaproponował go (prawo prezenty) na proboszcza dla parafii Narodzenia NMP w Łubowicach (Lubowitz), w powiecie raciborskim, pozabawionej duszpasterza po śmierci 27 czerwca 1879 r. ks. proboszcza Theodora Richtera oraz po odejściu w 1896 r. – po zaledwie 3 latach – ks. proboszcza Emanuela Kempy. 27 października 1886 r. ks. Wilhelm Strzybny⁶² – dziekan raciborski – wprowadził go do kościoła parafialnego i przekazał dokumenty związane z urzędem proboszczowskim⁶³. Gorzyczanin znalazł się w rodzinnych stronach

⁵⁹ Myszor. 2011. *Duchowieństwo katolickie na Śląsku 1742–1914*, 177.

⁶⁰ Weltzel. 1896. *Geschichte des Ratiborer Archipresbyterats*, 160.

⁶¹ Zob. Ludwik Grzebień. 1996. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy (1564–1995)*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 756–757. Por. Roman Laksa. 1984. *Ojciec Brunon Wollnik prefektem apostolskim na misjach w Rodezji Północnej (1926–1960)*. Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 17: 201–212; Henryk Olszar. 2012. „Wielki misjonarz z Bieńkowic. Ojciec Brunon Wollnik SJ (1882–1960)”. *Nowiny Raciborskie* 21 (22): 23.

⁶² 1887. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1887*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 143.

⁶³ AAWr. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy. Ferdinand Piontek, *Wallowy Karl* (rękopis z 21.05.1943 r.); 1886. „Personal-Nachrichten”. *Schlesisches Pastoralblatt* 7 (19): 166.

Josepha von Eichendorffa – niemieckiego poety epoki romantyzmu⁶⁴. Opiekował się drewnianą świątynią z 1679 r.⁶⁵, kościołem filialnym pw. św. Jana Nepomucena w Zawadzie Książęcej (Herzoglich Zawada) oraz wspólnotą parafialną, obejmującą 2229 wiernych po obu stronach Odry: z Łubowic, Brzeźnicy (Bresnitz), Grzegorzowic (Gregorsowitz), Ligoty Książęcej (Herzoglich Ellguth), Zawady Książęcej, Łęgu (Leng) i Ciechowic (Schichowitz)⁶⁶. Jego działalność wśród łubowiczian trwała zaledwie 6 lat.

5. Proboszcz w Zakrzowie

17 kwietnia 1892 r. ks. Karol Wallowy został zaproponowany przez hrabiego Georga Larischa von Mönnicha z Pardubic w Czechach jako duszpasterz dla parafii św. Mikołaja w Zakrzowie (Sakrau), w powiecie kozielskim, w dekanacie łańskim. Nazwa miejscowości prawdopodobnie wywodziła się od jej położenia: „za kierzem”, „za krzewami” (*hinter dem Busche*), a najstarsza wzmianka o wiosce pochodziła z 1285 r.⁶⁷ Ostatecznie został wyznaczony jej proboszczem 7 czerwca 1892 r.⁶⁸ Książę-biskup wrocławski Georg von Kopp złożył swój podpis pod dokumentem nominacyjnym 12 czerwca 1892 r. Ks. Wallowy mógł przenieść się do Zakrzowa dopiero za pół roku, ponieważ najpierw trzeba było znaleźć jego następcę w Łubowicach. W międzyczasie ks. Johannes Baptist Heptner, który otrzymał nominację na proboszcza parafii w Polskiej Cerekwii (Polen-Neukirch)⁶⁹, musiał nadal przebywać w Zakrzowie. 16 listopada 1892 r. uroczystej introdukcji ks. Wallowego w Zakrzowie dokonał ks. Alexander Schreyer – pochodzący z Krzanowic (Kranowitz) dziekan dekanatu Łany (Lohnau)⁷⁰. Jako przedstawiciel patrona wystąpił nadinspektor Pilz.

⁶⁴ Zob. Ryszard Kincel. 1989. *Wielki poeta z Łubowic – Joseph von Eichendorff*. Racibórz: Towarzystwo Miłośników Ziemi Raciborskiej.

⁶⁵ Anna Bindacz. 2005. *Gmina Rudnik – kraina pałaców i zieleni*. Racibórz: Wydawnictwo i Agencja Informacyjna WAW Grzegorz Wawoczny, 21–23.

⁶⁶ 1887. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1887*, 144.

⁶⁷ Por. Heinrich Adamy. 1888. *Die schlesischen Ortsnamen, ihre Entstehung und Bedeutung. Ein Bild aus der Vorzeit. Zweite vermehrte und verbesserte Auflage*, Breslau: Verlag von Priebatsch's Buchhandlung.

⁶⁸ 1892. „Personal-Nachrichten”. *Schlesisches Pastoralblatt* 13 (15): 127.

⁶⁹ 1895. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1895*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 88–89.

⁷⁰ 1891. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1891*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 87–88.

Ks. Wallowy zapłacił za dekret podatek w wysokości 200 marek, a roczny dochód duszpasterza z Zakrzowa (beneficjum) został oficjalnie oszacowany na 4754 marki⁷¹. Na terytorium parafii składało się kilka wiosek: Byczynice (Bitschnitz), Gniewów (Gniewow), Kochaniec (Kochanietz), Pulów (Puhlau), Steblów (Stöblau) i Zakrzów. Jako proboszcz był w zasadzie nieusuwalny. Ustawą z 20 lipca 1875 r. zarządzanie majątkiem parafii poddano kontroli zarządu kościelnego, dla którego ciałem nadzorczym był zarząd gminy. Zarządowi kościelnemu podlegały kwestie finansowe, związane z zaspokojeniem potrzeb kultu, ustaleniem pensji proboszcza i wynagrodzenia dla służby kościelnej, kontrolą wydatków szkoły i opieki społecznej prowadzonej przez parafię. Jego obowiązki duszpasterskie opisane zostały w uchwałach Soboru Trydenckiego i rozporządzeniach papieskich. Należały do nich: prowadzenie ksiąg metrykalnych, udzielanie chrztu i asystowanie przy ślubach, głoszenie kazań i nauczanie katechetyczne wiernych, udzielanie Komunii św. chorym, prowadzenie pogrzebów, organizowanie i przewodniczenie procesjom w każdym kościele należącym do jego jurysdykcji, aplikacja Mszy św. niedzielnej i świątecznej za parafian, rezydencja i urlop⁷².

Ks. Karol Wallowy miał „słabą sylwetkę” (*schwächlichen Körperbau*) i cierpiał na wiele chorób; nawet kiedyś miał krwotok. Leczył się u raciborskich lekarzy: Carla Pacully’ego i [?] Rosenthala⁷³. W rezultacie potrzebował współpracownika (kapelana). Był nim m.in. ks. Franz Barisch [Barysch] z Biedrzychowic (w 1895 r.)⁷⁴, ks. dr Gustav Kálmán z Kun-St. Miklós na Węgrzech – były pijar⁷⁵, kapłan diecezji krakowskiej (w 1896 r.)⁷⁶, ks. Ludwig Godziek z Brzeźc (w 1899 r.)⁷⁷, ks. lic. teologii Johannes Garbas z Dziergowic (w latach 1901–1905)⁷⁸, ks. Karl Pronobis z Rożdzenia (w latach 1905–1907)⁷⁹,

⁷¹ AAWr. Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy. Ferdinand Piontek, *Wallowy Karl* (rękopis z 21.05.1943 r.).

⁷² Myszor. 2011. *Duchowieństwo katolickie na Śląsku 1742–1914*, 165, 174–175.

⁷³ AAWr. Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy. Zaświadczenia lekarskie (10.06.1894 i 30.07.1894 r.).

⁷⁴ 1895. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1895*, 44.

⁷⁵ 1880. *Elenchus Venerabilis Cleri tam Saecularis quam Regularis Partis Dioecesis Cracoviensis Imperio Caesareo-Austriaco in Civilibus Subjectae et Scholarum in Eadem Existentium Anno Salutis*. Cracoviae: Ex Typographia Eplemeridum „Czas” – Provisore Josepho Łakociński, 53.

⁷⁶ 1897. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1897*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 95.

⁷⁷ 1899. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1899*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 132.

⁷⁸ 1905. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1905*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 49.

⁷⁹ 1906. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1906*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 49.

ks. Leo Brisch z Kozłowej Góry (1907–1908)⁸⁰ i ks. Augustin Melz z Tworkowa (1916–1918)⁸¹. Ks. Ferdynand Piontek tak pisał o jego latach w Zakrzowie:

W 1907 r. pod jego rządami założono nowy cmentarz na południowo-zachodnim krańcu wsi [27 września 1914 r. dokonano jego poświęcenia⁸²]. W latach 1907 i 1908 odnowiono wnętrze kościoła [wybudowanego w 1831 r.]. Całkowity koszt remontu wyniósł 5640 marek. W 1909 i 1910 r. przebudował plebanię za cenę 26 934 marek. Duszpasterzowi nie brakowało energii. [Krótco przed wybuchem Wielkiej Wojny] był już tak słaby, że nie mógł chodzić do kościoła. Nie celebrował przez 3 lata. Mentalnie też nie był zrównoważony. Od lat nie przychodził na spotkania gremiów kościelnych. Wciąż składał podpisy, ale nie miał pełnej zdolności do czynności prawnych. Dokumenty przygotowywał za niego wikariusz lub krewny proboszcza – księgowy Platz z Lublińca. Z tego powodu ks. dziekan Augustin Strzybny⁸³ z Modzurowa (Mosurau) 20 kwietnia 1918 r. zlecił administrowanie parafią ks. Ferdinandowi Puzikowi – dotychczasowemu wikaremu w parafii Najświętszego Serca Jezusowego i św. Bonifacego w Charlottenburgu, który został oficjalnie powołany [przez wrocławski wikariat generalny] 31 lipca 1918 r. Przejął on majątek kościelny i przewodniczył radzie kościelnej. Po śmierci ks. Wallowego został jego następcą⁸⁴.

Wcześniej, bo 2 września 1918 r. kard. Adolf Bertram z Wrocławia – „w uznaniu za wieloletnie gorliwe i sumienne sprawowanie urzędu oraz cenną działalność literacką” – nadał ks. Karolowi Wallowemu tytuł radcy duchownego i życzył mu „błogosławionego wieczoru życia”⁸⁵.

⁸⁰ 1908. *Handbuch des Bistums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1908*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 51.

⁸¹ 1917. *Handbuch des Bistums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1917*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 61; 1918. *Handbuch des Bistums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1918*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 63.

⁸² Rozmowa autora z ks. Markiem Wieczorkiem, proboszczem parafii św. Mikołaja w Zakrzowie, z 28.02.2018 r.

⁸³ Zob. Mieczysław Pater. 1996. Strzybny Augustyn Florian. W *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*. Red. Mieczysław Pater, 402. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka. Por. Benedykt Motyka, Franciszek Antoni Marek. 2005. *Ksiądz Augustyn Strzybny*. Racibórz: Towarzystwo Miłośników Ziemi Raciborskiej.

⁸⁴ AAWr. Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy. Ferdinand Piontek, *Wallowy Karl* (rękopis z 21.05.1943 r.).

⁸⁵ AAWr. Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy. Pismo bpa Adolfa Bertrama do ks. Karola Wallowego (2.09.1918 r.).

Ks. Karol Wallowy przebywał w Zakrzowie aż do swojej śmierci, która nastąpiła 15 kwietnia 1920 r.⁸⁶, krótko po przejściu kontroli nad obszarami plebiscytowymi na Górnym Śląsku przez Międzysojuszniczą Komisję Rządzącą i Plebiscytową, powołaną traktatem wersalskim. Odszedł do wieczności w 75. roku życia i 49. roku kapłaństwa. Pochowano go w Zakrzowie, w mogile na terenie przykościelnym (na starym cmentarzu), obok muru świątyni (w części środkowej, po prawej stronie od wejścia głównego). Na zachowanej granitowej tablicy nagrobnej wyryto jego imię i nazwisko wraz z datami urodzin i śmierci. Przy murze kościelnym w Zakrzowie, obok wejścia do zakrystii, istnieje nadal grób jego sióstr: starszej, Adeli Aulich – mężatki, urodzonej 27 marca 1841 r. i zmarłej 1 marca 1895 r. w Zakrzowie, oraz młodszej, Emilii – urodzonej 24 lipca 1849 r. i zmarłej 14 września 1901 r. w tej samej miejscowości. Wykonawczynią testamentu ks. Karola Wallowego była siostrzenica, Martha Platz (z domu Aulich) z Lublińca⁸⁷. Testament, który pozostawił po sobie kapłan, składał się z dwóch części: pierwszej – o charakterze rozrachunku z życiem i drugiej – testator szczegółowo omawiał zasady podziału majątku, jaki pozostawił po sobie⁸⁸.

6. Działalność polityczna i publicystyczna

Na Śląsku po zakończeniu „walki o kulturę” wzrósł autorytet kapłanów-duszpasterzy. Wielu duchownych, poza zwyczajną pracą duszpasterską, angażowało się w politykę, działalność społeczną i uprawiało publicystykę⁸⁹. Tą drogą poszedł również ks. Wallowy, który uczestniczył w życiu publicznym po stronie Niemieckiej Partii Centrum (*Deutsche Zentrumspartei* lub *Zentrum*), często nazywaną Katolicką Partią Centrum⁹⁰. W grudniu 1892 r., przed wyborami do par-

⁸⁶ 1876. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1876*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 140; 1884. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1884*, 87; 1896. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1896*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 44; 1918. *Handbuch des Bistums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1918*, 62; 1921. *Handbuch des Bistums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1921*. Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei, 199.

⁸⁷ AAWr. Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy. Ferdinand Piontek, *Wallowy Karl* (rękopis z 21.05.1943 r.); notatka (30.09.1921 r.).

⁸⁸ Myszor 2011. *Duchowieństwo katolickie na Śląsku 1742–1914*, 440–441.

⁸⁹ Józef Mandziuk. 2007. *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*. T. 3: *Czasy nowożytne*. Cz. 3: *Od 1887 do 1914 r.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 85.

⁹⁰ Zob. Jerzy Krasuski. 1956. *Geneza partii katolickiej w Niemczech*. Poznań: Instytut Zachodni; Mieczysław Pater. 1971. *Centrum a ruch polski na Górnym Śląsku (1879–1893)*. Katowice: Wy-

lamentu Cesarstwa Niemieckiego (II Rzeszy), wyznaczonymi na styczeń 1893 r., był sygnatariuszem protestu przeciwko „Nowinom Raciborskim”⁹¹, podpisanego przez 21 księży i kilka osób świeckich, w którym ostrzegano przed czytaniem tego pisma⁹². Redakcja „Nowin Raciborskich” wydrukowała trzyzęściowy artykuł szkalujący księcia-biskupa wrocławskiego kard. Georga von Koppa i podległe mu duchowieństwo⁹³.

Ks. Karol Wallowy był znany z rozwiązywania zawłości prawa kościelnego, m.in. w latach 1910–1913 opublikował w „Schlesisches Pastoralblatt” – piśmie dla duchowieństwa diecezji wrocławskiej – artykuły z obszaru teologii praktycznej: o relacjach podatkowych i zasadach moralnych dotyczących odpowiedzialności podatkowej, o przyczynach prawnych, skutkujących wobec psychicznie chorych parafian, którzy zmarli poza swoją parafią, oraz o statusie prawnym diecezjalnych kapłanów-emerytów w diecezji wrocławskiej⁹⁴.

*

Ks. Karol Wallowy poznał uroki Gorzyc, Pszczyny, Wrocławia, Bienkovic, Łubowic i Zakrzowa. Przeżył czas powstania Cesarstwa Niemieckiego, Kulturkampf i Wielkiej Wojny. Nie doczekał podzielonego Śląska po kapitulacji Niemiec, choć jego nadejście przygotował w swoim umyśle i emocjach. W 1922 r. jego rodzinne Gorzyce znalazły się w Polsce, zaś parafia św. Mikołaja w Zakrzowie, w której posługiwał przez 28 lat i ma tam swój grób, pozostała w państwie federalnym o nazwie „Republika Weimarska”. W swoim kapłaństwie był „na właściwej sobie drodze”, która go wiodła do świętości.

dawnictwo Śląsk; Franciszek Hawranek. 1973. *Polityka Centrum w kwestii górnośląskiej po I wojnie światowej*. Opole: Instytut Śląski.

⁹¹ Joachim Glensk. 1970. „*Nowiny Raciborskie*” w latach 1889–1904. *Szkic monograficzny*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”.

⁹² Mieczysław Pater. 2004. *Duchowieństwo katolickie wobec spraw polskich na Górnym Śląsku (1891–1914)*. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka, 301.

⁹³ Zob. 1892. „Szląsk dla siebie”. *Nowiny Raciborskie* 4 (106): 1; 4 (107): 1; 4 (108): 1. Por. Emil Szramek. 1936. *Ks. Aleksander Skowroński. Obraz życia i pracy na tle problematyki kresów zachodnich*. Katowice: Towarzystwo Przyjaciół Nauk na Śląsku, 24–25.

⁹⁴ Karl Wallowy. 1910. „Ein Blick aus die modernen heimatlichen Steuer Verhältnisse und die sittlichen Grundsätze bezüglich der Steuerpflicht, insbesondere Besprechung der Posten im Einkommen des Klerus, die steuerfrei bleiben können”. *Schlesisches Pastoralblatt* 31 (1): 4–5; 31 (2): 14–16; 31 (3): 23–24; 31 (13): 123–125; 31 (19): 183–185; Karl Wallowy. 1911. „Gesetzliche Vorschriften, betreffend die Ansprüche der Pfargeistlichen in dem Falle, wenn ein Parochian außerhalb seiner Parochie stirbt”. *Schlesisches Pastoralblatt* 32 (21): 205–207; Karl Wallowy. 1913. „Werdegang und momentaner Stand des Diözesan Priesterpensionsgesetzes in der Diözese Breslau”. *Schlesisches Pastoralblatt* 34 (2): 22–25; 34 (4): 54–56; 34 (5): 72–74; 34 (7): 103–104.

*

Bibliografia

Źródła

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (AAWr)

Sygn. W104. Zespół Akt Personalnych. Ks. Karol Wallowy.

Sygn. Ilc 4a. Księga święceń.

Archiwum Państwowe w Katowicach – Oddział w Pszczynie (APK-OP)

Sygn. 52. Zespół akt nr 17/26. Akta miasta Pszczyny.

Sygn. 95. Zespół akt nr 17/514. Urząd Stanu Cywilnego w Pszczynie.

Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego we Wrocławiu (AUW)

Sygn. AUW.TK83. Zespół: Uniwersytet Wrocławski 1811–1945.

Sygn. AUW.TK119. *Allgemeines Studenten-Register Katholisch-Theologische Fakultät Abgegangene Studenten*, 1868–1871.

Biblioteka Śląska w Katowicach:

Sygn. R 103 II. Kudera Jan. Ks. Franciszek Marcinek 1803–1877 (mps).

Źródła drukowane

1866–1906. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr...* Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei.

1880. *Elenchus Venerabilis Cleri tam Saecularis quam Regularis Partis Dioecesis Cracoviensis Imperio Caesareo-Austriaco in Civilibus Subjectae et Scholarum in Eadem Existentium Anno Salutis*. Cracoviae: Ex Typographia Eplemeridum „Czas” – Provisore Josepho Łakociński.

1886. „Personal-Nachrichten”. *Schlesisches Pastoralblatt* 7 (19): 166.

1892. „Personal-Nachrichten”. *Schlesisches Pastoralblatt* 13 (15): 127.

1892. „Szląsk dla siebie”. *Nowiny Raciborskie* 4 (106): 1; 4 (107): 1; 4 (108): 1.

1894. „Das Fürstbischöfliche Knabenkonvikt in Breslau”. *Schlesisches Pastoralblatt* 15 (23): 187.

1908–1921. *Handbuch des Bistums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr...* Breslau: Fürstbischöfliche Geheime Kanzlei.

1911. *Festschrift des Königlichen St. Matthiasgymnasiums zur Jahrhundertfeier 1811–1911*. Breslau: Meisenbach Riffarth & Co. Berlin-Schöneberg.
2004. *Dokumenty soborów powszechnych*. T. 4: *Lateran V, Trydent, Watykan I (1511–1870)*. Oprac. Arkadiusz Baron, Henryk Pietras. Kraków: WAM.
- Snoch Bogdan. 2006. *Górnośląski leksykon biograficzny. Suplement do wydania drugiego*. Katowice: Muzeum Śląskie.

Opracowania

- Adamy Heinrich. 1888. *Die schlesischen Ortsnamen, ihre Entstehung und Bedeutung. Ein Bild aus der Vorzeit. Zweite vermehrte und verbesserte Auflage*. Breslau: Verlag von Priebatsch's Buchhandlung.
- Bendel Rainer. 1996. *Der Seelsorger im Dienst der Volkserziehung. Seelsorge im Bistum Breslau im Zeichen der Aufklärung* (Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands 27). Köln – Weimar – Wien: Böhlau Verlag.
- Bindacz Anna. 2005. *Gmina Rudnik – kraina pałaców i zieleni*. Racibórz: Wydawnictwo i Agencja Informacyjna WAW Grzegorz Wawoczny.
- Błaszczyk Tomasz. 2001. *Fakultet Teologii Katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1811–1914. Aspekt historyczno-prawny*. Legnica: Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Legnickiej.
- Błaszczyk Tomasz. 2002. „Hugo Laemmer – teolog wrocławski 1835–1918”. *Saeculum Christianum* 9 (1): 91–106.
- Cwik Alois. 2009. *Bieńkowice wczoraj i dziś. Berendorf (Benkowitz) gestern und heute*. Racibórz – Krzyżanowice: Wydawnictwo i Agencja Informacyjna WAW Grzegorz Wawoczny.
- Dola Kazimierz. 1995. „Duszpasterstwo w (archi)diecezji wrocławskiej i jej ustrój za rządów arcybiskupa kard. Adolfa Bertrama (1914–1945)”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 15: 143–206.
- Dola Kazimierz. 1996. Sytuacja kościelna i pastoralna na Śląsku w końcu XIX wieku. W *Głosili Słowo Boże (Dz 13,5). Stulecie Domu Misyjnego św. Krzyża w Nysie 1892–1992. Księga Pamiątkowa*. Red. Michał Studnik, Józef Tyczka, 188–195. Warszawa: Polska Prowincja Księży Werbistów.
- Gayda Andreas. 2002. Die Rolle des Altkatholizismus in Oberschlesien während der Zeit des Kulturkampfes (1871–1887). W *Geschichte des christlichen Lebens im schlesischen Raum*. T. 1. Cz. 2. Red. Joachim Köhler, Rainer Bendel, 649–670. Münster – Hamburg – London: LIT.
- Glensk Joachim. 1970. „*Nowiny Raciborskie*” w latach 1889–1904. *Szkiec monograficzny*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”.
- Górecki Piotr. 2008. *Stanica. Dzieje parafii, historia osady*. Stanica: Wydawnictwo Epigraf.

- Górecki Piotr. 2017. *Parafie i kościoły diecezji gliwickiej*. Gliwice – Opole: Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża.
- Górecki Piotr. 2018. „*Matka Kościołów zabrzańskich*”. *Historia parafii św. Andrzeja Apostoła w Zabrzu 1354–2018*. Zabrze: Rzymskokatolicka parafia pw. św. Andrzeja Apostoła.
- Grzebień Ludwik. 1996. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy (1564–1995)*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Hawranek Franciszek. 1973. *Polityka Centrum w kwestii górnośląskiej po I wojnie światowej*. Opole: Instytut Śląski.
- Hoffmann Hermann. 1935. *Die Geschichte des Breslauer Alumnats. Ein Beitrag zur Geschichte der Priesterbildung in Schlesien*. Breslau: Frankes Verlag und Druckerei.
- Kaczmarek Ryszard, Sperka Jerzy. Red. 2014. *Pszczyna. Monografia historyczna*. T. 1–2. Pszczyna: Urząd Miejski i Pszczyńskie Centrum Kultury.
- Kalinowska-Wójcik Barbara. 2014. Gospodarka. W okresie pruskim (1740–1918/1922). W *Pszczyna. Monografia historyczna*. T. 2. Red. Ryszard Kaczmarek, Jerzy Sperka, 336–358. Pszczyna: Urząd Miejski i Pszczyńskie Centrum Kultury.
- Kinzel Roman. 1989. *Wielki poeta z Lubowic Joseph von Eichendorff*. Racibórz: Towarzystwo Miłośników Ziemi Raciborskiej.
- Kogut Mieczysław. 2000. *Historia parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Bogatyni*. T. 1–2. Bogatynia: Parafia pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Bogatyni.
- Kogut Mieczysław. 2009. *Sośnica. Z dziejów wsi i katolickiej parafii*. Wrocław: Firma WEKTORY Józef Białek.
- Kowalski Mariusz. 2016. „Morawianie (Morawcy) w Polsce”. *Studia z Geografii Politycznej i Historycznej* 5: 115–131.
- Kössler Franz. 2008. *Personenlexikon von Lehrern des 19. Jahrhunderts. Berufsbiographien aus Schul-Jahresberichten und Schulprogrammen 1825–1918 mit Veröffentlichungsverzeichnissen*. T. 4: *Daase – Dzialas*. Gießen: Giessener Elektronische Bibliothek.
- Krasuski Jerzy. 1956. *Geneza partii katolickiej w Niemczech*. Poznań: Instytut Zachodni.
- Kudera Jan. 1920. *Obrazy Ślązaków wspomnienia godnych*. T. 1. Mikołów: Spółka Wydawnicza Karola Miarki.
- Kuzio-Podrucki Arkadiusz. 2018. *Hoberg, Hohberg, Hochberg. Trzy nazwiska – jeden ród. Drei Nachname – eine Familie*. Wałbrzych: Fundacja Księżnej Daisy von Pless (Książ).
- Kwiatkiewicz Jolanta. 2012. „Spór o model gimnazjum w XIX-wiecznej niemieckiej myśli pedagogicznej”. *Cieszyński Almanach Pedagogiczny* 1: 36–62.
- Kwiatkowska Celestyna. 1968. „Gimnazjum św. Macieja we Wrocławiu i pozostałe po nim akta”. *Archeion* 48: 75–84.
- Laksa Roman. 1984. *Ojciec Brunon Wolnik prefektem apostolskim na misjach w Rodezji Północnej (1926–1960)*. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 17: 201–212.

- Mai Paul. 2001. Kościół katolicki na pruskim Śląsku od roku 1740 aż do upadku monarchii w 1918 roku. W *Miejsce i rola Kościoła wrocławskiego w dziejach Śląska*. Red. Krystyn Matwijowski, 112–113. Wrocław: Wydawnictwo i Drukarnia DTSK Silesia.
- Mandziuk Józef. 2007. *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*. T. 3: *Czasy nowożytne*. Cz. 3: *Od 1887 do 1914 r.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Motyka Benedykt, Marek Franciszek Antoni. 2005. *Ksiądz Augustyn Strzybny*. Racibórz: Towarzystwo Miłośników Ziemi Raciborskiej.
- Myszor Jerzy. 1991. *Duszpasterstwo parafialne na Górnym Śląsku w latach 1821–1914*. Katowice: Drukarnia Diecezjalna.
- Myszor Jerzy. 2000. „Duchowieństwo rzymskokatolickie w parafiach: Lipiny, Zgoda i Świętochłowice w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku”. *Rocznik Świętochłowicki* 2: 75–88.
- Myszor Jerzy. 2011. *Duchowieństwo katolickie na Śląsku 1742–1914. Z dziejów duszpasterstwa diecezji wrocławskiej*. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.
- Nadolski Bogusław. 2006. *Leksykon liturgii*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Olszar Henryk. 2006. Rola arcybiskupa Heinricha II Förstera w utworzeniu parafii mariańskiej w Katowicach. W *Kościół mariacki w Katowicach. Fakty i ludzie*. Cz. 1. Red. Rudolf Brom, Andrzej Suchoń, Józef Śliwiok, 21–34. Katowice: Górnośląskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Drukarnia Archidiecezjalna.
- Olszar Henryk. 2012. „Wielki misjonarz z Bieńkowic. Ojciec Brunon Wolnik SJ (1882–1960)”. *Nowiny Raciborskie* 21 (22): 23.
- Olszar Henryk. 2016. *Dekanat gorzycki. Powstanie, położenie, sieć parafialna i duchowieństwo*. Krzyżanowice: Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna HALEGG.
- Olszar Henryk. 2019. *Z człowiekiem i w rodzinie. Historie pisane w Gminie Gorzyce*. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.
- Pater Mieczysław. 1971. *Centrum a ruch polski na Górnym Śląsku (1879–1893)*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”.
- Pater Mieczysław. 1996. Strzybny Augustyn Florian. W *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*. Red. Mieczysław Pater, 402. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.
- Pater Mieczysław. 1997. *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego do 1918*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Pater Mieczysław. 2004. *Duchowieństwo katolickie wobec spraw polskich na Górnym Śląsku (1891–1914)*. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.
- Szafrąński Władysław. 1960. „Święcenia w prawie kanonicznym”. *Prawo Kanoniczne* 3 (1–2): 251.
- Szramek Emil. 1936. *Ks. Aleksander Skowroński. Obraz życia i pracy na tle problematyki kresów zachodnich*. Katowice: Towarzystwo Przyjaciół Nauk na Śląsku.

- Wallowy Karl. 1910. „Ein Blick aus die modernen heimatlichen Steuer Verhältnisse und die sittlichen Grundsätze bezüglich der Steuerpflicht, insbesondere Besprechung der Posten im Einkommen des Klerus, die steuerfrei bleiben können”. *Schlesisches Pastoralblatt* 31 (1): 4–5; 31 (2): 14–16; 31 (3): 23–24; 31 (13): 123–125; 31 (19): 183–185.
- Wallowy Karl. 1911. „Gesetzliche Vorschriften, betreffend die Ansprüche der Pfarrgeistlichen in dem Falle, wenn ein Parochian außerhalb seiner Parochie stirbt”. *Schlesisches Pastoralblatt* 32 (21): 205–207.
- Wallowy Karl. 1913. „Werdegang und momentaner Stand des Diözesan Priesterspensionsgesetzes in der Diözese Breslau”. *Schlesisches Pastoralblatt* 34 (2): 22–25; 34 (4): 54–56; 34 (5): 72–74; 34 (7): 103–104.
- Weltzel Augustin. 1896. *Geschichte des Ratiborer Archipresbyterats. Historisch-topographisch-statistische Beschreibung der zu demselben gehörigen Orte, Kirchen, Kapellen, Schulen u.s.w.* Ratibor: Marcellus Druckerei.

*

Streszczenie. Ks. Karol Wallowy (1846–1920) jest odnotowanym w źródłach pierwszym kapłanem pochodzącym z parafii Świętego Anioła Stróża w Gorzycach, w dzisiejszej archidiecezji katowickiej. We Wrocławiu ukończył Gimnazjum św. Macieja i Wydział Teologii Katolickiej. Święcenia kapłańskie przyjął 28 czerwca 1871 r. z rąk biskupa wrocławskiego Heinricha Förstera. Był śląskim duszpasterzem od powstania do upadku Cesarstwa Niemieckiego, w okresie sporów wokół uchwał Soboru Watykańskiego I i Kulturkampfu. Był duchowym przewodnikiem wiernych w Bieńkowicach, Łubowicach i Zakrzowie. Nie doczekał podzielonego Śląska po zakończeniu Wielkiej Wojny, choć jego nadejście przygotował w swoim umyśle i emocjach. W 1922 r. jego rodzinne Gorzyce znalazły się w Polsce, zaś parafia św. Mikołaja w Zakrzowie, w której posługiwał przez 28 lat i ma tam swój grób, pozostała w Republice Weimarskiej. W swoim kapłaństwie był „na właściwej sobie drodze”, która go „wiodła do świętości”.

Słowa kluczowe: Ks. Karol Wallowy, Gorzyce, diecezja wrocławska, Zakrzów, „Schlesisches Pastoralblatt”.

Abstract: Karol Wallowy. The First to be Called to the Priesthood in Gorzyce. Father Karol Wallowy (1846–1920) is the first priest from the Holy Guardian Angel parish in Gorzyce in the Archdiocese of Katowice, noted in the sources. In Wrocław he graduated from Saint Matthias Gymnasium and the Faculty of Catholic Theology. He was ordained a priest on June 28, 1871 by the Bishop of Wrocław, Heinrich Förster. He was the Silesian chaplain from the uprising to the fall of the German Empire, during the period of disputes over the resolutions of the First Vatican Council and Kulturkampf. He was a spiritual guide

for the faithful in Bieńkowice, Łubowice and Zakrzów. He did not live to see the divided Silesia after the end of the Great War, although he prepared its arrival in his mind and emotions. In 1922, his native Gorzyce found himself in Poland, and the parish of Saint Nicholas in Zakrzów, where he served for 28 years and has his grave there, remained in the federal state called the “Weimar Republic”. In his priesthood he was “on the right path” which “led him to holiness”.

Keywords: Father Karol Wallowy, Gorzyce, the diocese of Wrocław, Zakrzów, “Schlesisches Pastoralblatt”.